

Ρήγας Βελεστινλής: ο Βαλκάνιος Διεθνιστής Επαναστάτης

<http://politikokafeneio.com>

ΠΟΛΙΤΙΚΟ ΚΑΦΕΝΕΙΟ

Έθεσε πριν απ' όλους τα θεμέλια της συνεργασίας των λαών της Βαλκανικής.

"Ν' ανάψωμεν μια φλόγα σε όλην την Τουρκιά, να τρέξει απ' την Μπόσνα και ως την Αραπιά".

Ο Ρήγας Φεραίος, δεν οραματίζονταν, μόνο, ένα ελεύθερο έθνος αλλά, ΕΛΕΥΘΕΡΑ ΒΑΛΚΑΝΙΑ. Το ΠΟΛΙΤΙΚΟ ΚΑΦΕΝΕΙΟ δημοσιεύει σήμερα στη νέα Σελίδα ΙΣΤΟΡΙΑ ΚΑΙ ΠΑΛΗ ΤΩΝ ΤΑΞΕΩΝ μια Ιστορική Ανασκόπηση του Παναγιώτη Βήχου για το Βαλκάνιο Διεθνιστή και Επαναστάτη, 204 χρόνια μετά τη δολοφονία του.

204 χρόνια συμπληρώνονται φέτος από το θάνατο του πρωτεργάτη του οράματος των Ενωμένων Βαλκανίων, ενός οράματος που ακόμη παραμένει ανεκπλήρωτο, ενός οράματος που, σήμερα ειδικά, όντας τόσο επίκαιρο όσο ποτέ, ζητά απάντηση. Ακριβώς αυτό το όραμα του Ρήγα, που αντανakλάται στα έργα και στη δράση του, στάθηκαν η αιτία να δεχτεί η προσωπικότητά του ποικίλες ερμηνείες, επαίνους αλλά και κατηγορίες. Πολλοί ήταν εκείνοι που χρησιμοποίησαν τόσο το όνομά του, όσο και το έργο του προκειμένου να ικανοποιηθούν διαφορετικές κάθε φορά σκοπιμότητες, όπως ο

μεγαλοϊδεατισμός που ταλάνισε τόσο την Ελλάδα, όσο και τον ευρύτερο χώρο των Βαλκανίων ή της Ανατολικής Μεσογείου για ένα μεγάλο διάστημα που κράτησε από τα τέλη του 19ου αιώνα ως τη μικρασιατική καταστροφή.

Η ουσία ωστόσο δεν μπορεί παρά να μείνει αναλλοίωτη και ν' αναδεικνύεται μέσα από το έργο που ο ίδιος ο Ρήγας άφησε πίσω του. Δεν υπήρξε ουτοπιστής, ούτε ονειροπόλος, υπήρξε όμως ένας συνειδητοποιημένος επαναστάτης, ένας διεθνιστής που έθεσε πριν απ' όλους τα θεμέλια της συνεργασίας των λαών της Βαλκανικής. Ο Ρήγας γεννήθηκε στο Βελεστίνο της Θεσσαλίας γύρω στα 1757. Τα πρώτα γράμματα τα έμαθε στα σχολεία της Ζαγοράς και των Αμπελακίων. Για μικρό διάστημα ίσως δίδαξε σε σχολείο του Κισσού Πηλίου. Στις αρχές της τρίτης δεκαετίας της ζωής του ο Ρήγας εγκαταλείπει τη Θεσσαλία και μεταβαίνει στην Κωνσταντινούπολη. Οι πραγματικοί λόγοι της φυγής του είναι άγνωστοι, ωστόσο η παράδοση αναφέρει ως αιτία (ή αφορμή) της φυγής του την ταπείνωσή του από κάποιο Τούρκο της περιοχής του και τη σύγκρουσή του με αυτόν. Στην Κωνσταντινούπολη ο Ρήγας βρίσκεται κοντά στον Αλέξανδρο Υψηλάντη - παπού των Υψηλάντηδων του '21 - κι έτσι εντάσσεται στο φαναριώτικο περιβάλλον. Συναναστρεφόμενος τους Έλληνες λογίους της Κωνσταντινούπολης διευρύνει τις γνώσεις του, τροφοδοτεί τη φιλομάθειά του κι αρχίζει το προσωπικό συγγραφικό και μεταφραστικό του έργο.

Στην Κωνσταντινούπολη όμως, ο Ρήγας δε μένει για πολύ. Στα 1786 βρίσκεται πλέον στις παραδουνάβιες ηγεμονίες όπου και εργάζεται ως γραμματικός στην υπηρεσία των ηγεμόνων της Μολδοβλαχίας. Έτσι στη Βλαχία τον βρίσκουμε γραμματέα του ηγεμόνα Νικόλαου Μαυρογένη ενώ το 1788 γίνεται γραμματέας του Χριστόδουλου Κιρλιάνου, μετέπειτα του Βαρόνου Λάνγκελφελντ, τον οποίο ακολουθεί το 1790 στη Βιέννη.

Ο Ατρόμητος Πύργος του Βελιγραδίου όπου θανατώθηκε ο Ρήγας Φεραίος

Ο Ρήγας μένει στη Βιέννη ως τον Ιανουάριο του 1791 και κατόπιν επιστρέφει και πάλι στη Βλαχία. Ως το 1796 εγκαθίσταται μόνιμα στο Βουκουρέστι. Το 1796 επανέρχεται στη Βιέννη και το 1797 αναχωρεί για την Τεργέστη. Ο Ρήγας πλέον έχει αναλάβει ενεργό επαναστατική δράση και πραγματοποιεί τις πρώτες ενέργειες που θα βάλουν σ' εφαρμογή τα σχέδια του. Στην Τεργέστη πηγαίνει προκειμένου να παραλάβει το έντυπο επαναστατικό υλικό που είχε ήδη στείλει ο ίδιος εκεί. Από κακή συνεννόηση το υλικό αυτό πέφτει σε λάθος χέρια. Ο Ρήγας προδίδεται και συλλαμβάνεται φτάνοντας στην Τεργέστη την 19η Δεκέμβρη του 1797. Μεταφέρεται αλυσοδεμένος στη Βιέννη στις 14 Φλεβάρη του 1798. Για μεγάλο διάστημα ανακρίνεται από τις αυστριακές αρχές. Τελικά, οι αυστριακές αρχές έρχονται σε συνεννόηση με τις τουρκικές και παραδίδουν τον Ρήγα στον τουρκο Πασά του Βελιγραδίου με αντάλλαγμα την παράδοση στην Αυστρία Πολωνών πολιτικών προσφύγων που είχαν καταφύγει στην Τουρκία. Ο Ρήγας κλείνεται στον πύργο Neboisa στο Βελιγράδι, βασανίζεται και στις 13/24 Ιουνίου του 1798 στραγγαλίζεται και το σώμα του πετιέται στο Δούναβη. Μαζί του θανατώνονται και 7 άλλοι σύντροφοί του.

Το συγγραφικό του έργο

Το συγγραφικό έργο που άφησε ο Ρήγας πίσω του δεν είναι μικρό και αποτελεί τη βασική πηγή πληροφοριών για την διερεύνηση της προσωπικότητάς του. Στα 1790 ο Ρήγας εκδίδει το "Σχολείον των Ντελικάτων Εραστών", αποτελούσε ελεύθερη απόδοση (ο Ρήγας δεν μετέφραζε ποτέ κατά λέξη, αλλά απέδιδε το γενικότερο νόημα του έργου που μετέφερε στην άλλη γλώσσα) γαλλικών ελαφρών ερωτικών ιστοριών. Μαζί μ' αυτό εκδίδει και το "Φυσικής απάνθισμα". Και τα δύο έργα είναι ενδεικτικά του πνεύματός του.

Δεν έχουμε ακόμη τον επαναστάτη και συνωμότη Ρήγα όμως, έχουμε τον άνθρωπο εκείνο που αφ' ενός σε μια συντηρητική κοινωνία δε διστάζει να δημοσιεύσει ερωτικές ιστορίες αρκετά τολμηρές που, όσο κι αν αυτής της μορφής τα μυθιστορήματα ήταν μόδα της εποχής, το συγκεκριμένο έργο ξέφευγε σε αρκετά σημεία από τα "επιτρεπτά" όρια. Αφ' ετέρου, το "Φυσικής απάνθισμα", μια εκλαϊκευμένης μορφής εισαγωγή στη φυσική επιστήμη, αντικατροπτίζει από τη μια το βαθμό επίδρασης του Διαφωτισμού (και κυρίως του Βολταίρου και των Γάλλων Εγκυκλοπαιδιστών) στο πνεύμα του Ρήγα και της γενικότερης στροφής που συντελείται την εποχή αυτή από τις μεταφυσικές ερμηνείες και τη θεοκρατία στην ίδια τη φύση και τον άνθρωπο και στους νόμους που διέπουν τις μεταξύ τους σχέσεις, στον υλισμό. Από την άλλη, αντικατοπτρίζει την προσπάθεια του Ρήγα να μεταδώσει τις γνώσεις αυτές και στον απλό, αμόρφωτο στη συντριπτική πλειοψηφία του λαό. Το "Φυσικής Απάνθισμα" στην ουσία αποτελεί μια πρωτόλεια μορφή επαναστατικής προπαγάνδας και μια σαφή προσπάθεια πνευματικής αφύπνισης.

Το μεγαλύτερο μέρος των έργων του Ρήγα εκδίδεται το 1797. Συγκεκριμένα, τότε εκδόθηκαν ο "Ηθικός Τρίπους" και ο "Νέος Ανάχαρσις", που αποτελούν επίσης μεταφράσεις. Τα έργα αυτά, κατά πάσα πιθανότητα, είχαν γραφτεί νωρίτερα και εκδόθηκαν το 1797, προκειμένου ο Ρήγας να εξασφαλίσει από την πώλησή τους τα απαραίτητα χρήματα για τα έξοδα της επαναστατικής προετοιμασίας στην οποία συμπεριλαμβάνονταν και η έκδοση του Συντάγματος και του Θουρίου. Επίσης το 1797 ο Ρήγας δημοσιεύει τη Μεγάλη Χάρτα της Ελλάδας, η οποία συνοδεύει το "Νέο Ανάχαρσι" και αποτελεί μια απεικόνιση των ορίων του ελληνιστικού κράτους. Συνοδεύεται από πλήθος πληροφοριών για την κάθε περιοχή που αφορούν τόσο στην αρχαιότητα όσο και στη σύγχρονη του εποχή. Παράλληλα κυκλοφορεί και μια χαλκογραφία του Μεγάλου Αλεξάνδρου. Ο Θούριος εκδόθηκε την ίδια χρονιά, παράνομα, στη Βιέννη, στο τυπογραφείο των αδελφών Μαρκίδου - Πούλιου. Το επαναστατικό φυλλάδιο στο οποίο βρισκόταν ο Θούριος περιελάμβανε στην αρχή μια επαναστατική προκήρυξη, ένα επαναστατικό μανιφέστο. Κατόπιν ακολουθεί το πολίτευμα του Ρήγα, στο πολίτευμα προτάσσεται η διακήρυξη των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, τα δίκαια του ανθρώπου όπως τα ονόμαζε ο Ρήγας και στη συνέχεια ακολουθεί το κυρίως Σύνταγμα. Αμέσως μετά βρίσκεται το επαναστατικό άσμα **Θούριος**.

Εκτός από τα έργα αυτά που με σιγουριά αποδίδονται στο Ρήγα, στον ίδιο αποδίδονται και κάποια ακόμη επαναστατικά άσματα: "Ο Πατριωτικός Ύμνος" θεωρείται έργο του Ρήγα με αρκετή σιγουριά, έχει ελληνικούς στίχους που καθώς φαίνεται αποσκοπούσαν στην εμπύχωση των πολεμιστών πριν από την μάχη και ακολουθεί τη

μουσική του γαλλικού επαναστατικού άσματος "Καρμανιόλα". Με λιγότερη σιγουριά αποδίδεται στο Ρήγα η "Ελληνική Μασσαλιώτιδα" που όπως προδίδει κι ο τίτλος της κινείται στα πρότυπα της γαλλικής Μασσαλιώτισας. Επίσης, έργα του Ρήγα που χάθηκαν αλλά μαθαίνουμε γι' αυτά από άλλες πηγές, είναι ένα φυλλάδιο με τον τίτλο "Δημοκρατική Κατήχησις", προφανώς με περιεχόμενο επαναστατικής προπαγάνδας και ένα άλλο με τον τίτλο "Στρατιωτικόν Εγκόλπιον" το οποίο περιελάμβανε οδηγίες πολεμικής τακτικής.

Επαναστατικό κήρυγμα

Απ' όλα αυτά τα έργα το κορυφαίο φυσικά είναι το επαναστατικό φυλλάδιο που περιλαμβάνει το Σύνταγμα και το Θούριο. Πρόκειται για το έργο εκείνο που συμπυκνώνει την επαναστατική διάνοια του Ρήγα και ξεχωρίζει για το ριζοσπασισμό του. Ο Ρήγας είχε βαθύτατα επηρεαστεί από τις ιδέες του γαλλικού Διαφωτισμού και τα ιδεώδη της γαλλικής επανάστασης, το Σύνταγμα του Ρήγα δεν εμφορείται απλώς από τις ιδέες της γαλλικής επανάστασης αλλά αποτελεί σχεδόν κατά λέξη απόδοση του γαλλικού συντάγματος του 1793, δηλαδή της ριζοσπαστικότερης περιόδου της γαλλικής δημοκρατίας. Ωστόσο, ο Ρήγας έχει επιφέρει στο κείμενο του Συντάγματος τις απαραίτητες μεταβολές, τόσο για να αποδώσει στα ελληνικά όρους άγνωστους ως τότε αλλά, και για να το προσαρμόσει στις συνθήκες του κράτους που οραματιζόταν να στηθεί στα ερείπια της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας. Εξάλλου, λόγω δυσκολίας ανεύρεσης του κειμένου του συγκεκριμένου συντάγματος του 1793, το οποίο δεν ήταν πλέον σε ισχύ όταν ο Ρήγας το μετέφραζε, έχει επιφέρει δύο σημαντικές μεταβολές τις οποίες δανείστηκε από το γαλλικό σύνταγμα του 1795 (στη θέση του 24μελούς εκτελεστικού συμβουλίου ορίζεται 5μελές Διευθυντήριο και στη θέση της 1 Βουλής ορίζονται 2 νομοθετικά σώματα). Από την άλλη τόσο η επαναστατική προκήρυξη, δηλαδή το αγωνιστικό κάλεσμα σε Χριστιανούς και Μουσουλμάνους ενάντια στην τυραννία του Σουλτάνου, της οποίας τα δεινά περιγράφει στην προκήρυξη αυτή, όσο και ο Θούριος, διαπνέονται από τα ιδεώδη της γαλλικής δημοκρατίας και από επαναστατική ορμή.

Βέβαια, κείμενα που καλούσαν τους υπόδουλους λαούς σε ξεσηκωμό είχαν ούτως ή άλλως κυκλοφορήσει, κυρίως ανάμεσα σε Έλληνες και Σλάβους, κείμενα που διαπνεόταν από τις ριζοσπαστικές ιδέες της γαλλικής επανάστασης είχαν επίσης κυκλοφορήσει, ειδικά μάλιστα αν σκεφτούμε ότι ο Ρήγας δημοσιεύει το επαναστατικό αυτό φυλλάδιο το 1797, δηλαδή την εποχή που ο Βοναπάρτης καταφθάνει ως απελευθερωτής στην Ιταλία, άλλοι πράκτορες διαδίδουν τις δημοκρατικές ιδέες σε αρκετά σημεία της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας και η ελπίδα

απελευθέρωσης από τα γαλλικά στρατεύματα ήταν διάχυτη, ιδιαίτερα μεταξύ των Ελλήνων.

Ο Ρήγας όμως προωθεί τη σκέψη του πολύ περισσότερο. Τόσο στο Θούριο, όσο και στο πολίτευμά του, δεν απευθύνεται μόνο στους ομοεθνείς του αλλά σε όλους τους λαούς που βρίσκονταν κάτω από τον οθωμανικό ζυγό, και το βασικότερο, απευθύνεται και στους Τούρκους. Δεν κάνει δηλαδή διάκριση μεταξύ ομοδόξων και αλλοπίστων αλλά, καλεί σε κοινό αγώνα όλους όσους καταπιέζονται από την τυραννική εξουσία του Σουλτάνου. Πιο συγκεκριμένα: Στη προτασόμενη επαναστατική προκήρυξη διαβάζουμε: *"... όλοι λέγω, χριστιανοί και Τούρκοι, χωρίς κανένα ξεχωρισμό Θρησκείας (επειδή όλοι πλάσματα του Θεού είναι και τέκνα του πρωτόπλαστου), στοχαζόμενοι ότι ο τύραννος ονομαζόμενος Σουλτάνος...κτλ"*.

Στα δίκαια του ανθρώπου επίσης ο Ρήγας αναφέρει: Στο άρθρο 3: *"...όλοι οι άνθρωποι, Χριστιανοί και Τούρκοι, κατά φυσικόν λόγον είναι ίσοι"*. Στο άρθρο 7: *"η Ελευθερία κάθε είδους Θρησκείας, Χριστιανισμού, Ιουδαϊσμού και τα λοιπά, δεν είναι εμποδισμένα εις την παρούσαν διοίκησην"*. Στο πολίτευμα του ακόμη γράφει: Στο άρθρο 122: *"Η νομοθετική διοίκηση βεβαιοί εις όλους τους Έλληνας, Τούρκους, Αρμένιους, Ιουδαίους και παντός έθνους (όταν ευρίσκονται κάτοικοι εις αυτήν την Δημοκρατίαν), την ισοτιμίαν, την ελευθερίαν, σιγουρότητα των υποστατικών εκάστου, τα δημόσια χρέη, όπου ήθελε ηένουν δια την ελευθερίαν, την ελευθερίαν όλων των θρησκειών, μίαν κοινήν ανατροφήν, δημοσίους συνδρομάς εκεί οπού ανήκουν, την απεριόριστην ελευθερίαν της τυπογραφίας, το δίκαιον του να δίνει έκαστος αναφορά και να προσκληθεί, το δίκαιον του συναθροίζεται εις δημοτικάς συντροφιάς, και τελευταίον την απόλαυσιν όλων των δικαίων του ανθρώπου"*.

Στο Θούριο, στους στίχους 29 - 40 υπάρχει ο όρκος μεταξύ των πατριωτών οι οποίοι σηκώνονται όρθιοι και υψώνουν το χέρι προς τον ουρανό. Είναι χαρακτηριστικό ότι ο Ρήγας, στον επίσημο αυτό τρόπον τινά όρκο, δεν αναφέρει όρκο που δίδεται στο σταυρό, στο ευαγγέλιο ή στο Χριστό. Επίσης και πάλι στο Θούριο, οι αναφορές σε άλλες εθνότητες ή και άλλες θρησκείες είναι αρκετά συχνές. Συγκεκριμένα: Στους στίχους 41 - 48 βρίσκουμε τις φράσεις: *"Σ' Ανατολή και Δύση, σε Νότο και Βοριά"* και *"Αράπιδες και Ασπροι"*. Το πιθανότερο είναι ότι εδώ ο Ρήγας δεν κυριολεκτεί αλλά οπωσδήποτε με τον τρόπο αυτό θέλει να δείξει **την οικουμενικότητα του απελευθερωτικού αγώνα που οραματίζεται**. Επίσης διαβάζουμε: *"Στην πίστη του ο καθένας, ελεύθερος να ζει"* και *"Βούλγαροι και Αρβανίτες, Αρμένιοι και Ρωμιοί"*.

Στους στίχους 59 - 62 απειλεί με εξόντωση οποιονδήποτε στεκόταν εμπόδιο στον αγώνα αυτό, χωρίς και πάλι να κάνει διάκριση μεταξύ εθνοτήτων ή Θρησκειών. Στους στίχους 65 - 68 απευθύνεται σ' αρματωλούς και κλέφτες και περιλαμβάνει και τους Σέρβους του Μοντενέγκρο με την προσφώνηση: "Μαυροβουνίου καπλάνια". Στους στίχους 69 - 72: *"Του Σάββα του Δουνάβου, αδέρφια Χριστιανοί"*. Εννοεί τους ομόδοξους αλλά διαφορετικής εθνότητας Σέρβους και Ρουμάνους. Στους στίχους 83 - 86: *"Με μας κι εσείς Μαλτέζοι, γένητ' ένα κορμί"*. Στους στίχους 87 - 90 απευθύνεται στον Πασβάνογλου ενώ στους στίχους 90 - 100 απευθύνεται σε άλλους πασάδες που, όπως κι ο Πασβάνογλου, έδειχναν τάσεις αυτονομίας έναντι της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας, χωρίς όμως ακόμη να έχουν φτάσει φανερά στην ανταρσία.

Στους στίχους 101 - 104: *"Του Μισιργιού Ασλάνια"*. Απευθύνεται στους γενναίους της Αιγύπτου καθώς την περίοδο εκείνη η Αίγυπτος βρισκόταν σε καθεστώς αναρχίας υπό την εξουσία των Μαμελούκων και διαφόρων αλληλομαχόμενων μπέηδων. Στους στίχους 107 - 108, αφού απευθύνεται πλέον σε όλους αναφέρει: *"Ν' ανάψωμεν μια φλόγα σε όλην την Τουρκιά, να τρέξει απ' την Μπόσνα και ως την Αραπιά"*. Είναι σαφές ότι ο Ρήγας δεν οραματίζεται ένα ελεύθερο έθνος αλλά, **ελεύθερα Βαλκάνια**. Είναι ικανός να διακρίνει τον δυναστευόμενο από τον δυνάστη, και ο δυνάστης δεν είναι οι Μουσουλμάνοι ή οι Τούρκοι αλλά ο Σουλτάνος και οι συν αυτό, δηλαδή και το Πατριαρχείο με την ελληνική ηγεσία του και οι Έλληνες πρόκριτοι. Γι' αυτό εξάλλου και πουθενά δεν απευθύνεται σε προκρίτους ή σε άλλους Έλληνες που έχουν ανέλθει σε αξιώματα της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας. Αντιθέτως στο Θούριο τους στηλιτεύει ως φαύλους και ματαιόδοξους και μάλιστα τους καθιστά ως παράδειγμα προς αποφυγήν. Αλλά κι αν ακόμη ο Ρήγας απευθυνόταν σ' αυτούς ζητώντας τη βοήθειά τους σίγουρα θα αντιμετώπιζε την κάθετη αντίθεσή τους αφού τα κηρύγματά του αντιστρατεύονταν τα συμφέροντα και τις βλέψεις τους, τους στερούσαν την εξουσία και τον πλούτο που τους εξασφάλιζε η συνεργασία τους με την άρχουσα τάξη της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας. Εξάλλου, στη θέση της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας το μόνο που μπορούσαν να φανταστούν αυτοί οι άνθρωποι ήταν μια θρησκευτικά ομογενοποιημένη ορθόδοξη Ανατολή υπό την ηγεσία του ελληνικού ορθόδοξου κλήρου. Ο Ρήγας όμως αντέτασσε μια άλλου είδους οικουμενικότητα, μια οικουμενικότητα με λαϊκή βάση χωρίς διαχωρισμούς θρησκειών ή εθνοτήτων.

Για το Ρήγα το δίκαιο και η αλήθεια βρίσκονται με το μέρος του απλού ανθρώπου που υποφέρει, πεινά, καταπιέζεται. Δεν επιδιώκει μιαν επανάσταση που απλώς θα μεταβάλλει την εθνικότητα ή το θρήσκευμα της εξουσίας αλλά μιαν επανάσταση που θα δώσει την

εξουσία στον ίδιο το λαό. Ενδεικτικό της σκέψης του και των προθέσεων του είναι το άρθρο 35 των "Δικαιών του ανθρώπου": *"...Τα χρέη των πόλεων, πολιτειών, χωρών και των κατά μέρος πολιτών, οπού εχρεωστούντο, παρθέντα προ πέντε χρόνων, και εις αυτό το διάστημα επληρώνετο διάφορον εις τους δανειστάς, η παρούσα διοίκησις τα αναιρεί, και οι δανεισταί δεν έχουν να ζητούν εις το εξής μητε κεφάλαιον, μήτε διάφορον από τους χρεωστάς, ωσάν οπού επήραν τα κεφάλαια εις πέντε χρόνους"*. Στο σημείο αυτό ο Ρήγας κηρύσσει τη διαγραφή χρεών σε μια εποχή κατά την οποία η μεγαλύτερη πληγή για τα λαϊκά στρώματα ήταν η απομύζησή τους από τους τοκογλύφους.

Παρ' όλα αυτά ο Ρήγας στο πολίτευμά του, το κράτος που ευελπιστεί ν' ανορθωθεί στα ερείπια της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας, το ονομάζει "Ελληνική Δημοκρατία", τους κατοίκους του κράτους αυτού τους ονομάζει Έλληνες. Στα σχολεία, τα οποία η πολιτεία είναι υποχρεωμένη να ιδρύσει, η παιδεία που θα παρέχεται θα είναι ελληνική. Η γλώσσα του κράτους θα είναι ελληνική και στο άρθρο 53 του Συντάγματος ορίζει ότι: *"...ολοι οι νόμοι και προσταγαί γίνονται εις την απλήν των Ελλήνων γλώσσα"*. Επιπλέον ο ίδιος ο Ρήγας θεωρούσε ότι τα επαναστατικά και ηθοπλαστικά του έργα γενικότερα, πρέπει να τα γράφει στην απλή ελληνική γλώσσα, προκειμένου να είναι κατανοητά από τα απλά λαϊκά στρώματα στα οποία απευθύνεται. Ετσι, μολονότι στην περίπτωση αυτή κάνει έναν ορθό διαχωρισμό μεταξύ της λόγιας και απλής γλώσσας, απεγκλωβισμένος από τη στείρα εκμάθηση της αρχαίας ελληνικής και το λογιοτατισμό τόσο της τότε παρεχόμενης παιδείας στα ελληνικά σχολεία όσο και της νοοτροπίας των κύκλων των φαναριωτών, παραλείπει τα αλλόγλωσσα λαϊκά καταπιεζόμενα στρώματα που επίσης καλεί στον απελευθερωτικό αγώνα.

Ετσι, τα όσα γράφει ο Ρήγας έδωσαν τροφή σε κατηγορίες που τον θέλουν να επιθυμεί την αφομοίωση των λαών της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας από το ελληνικό έθνος, στα πλαίσια ενός κράτους που τα όριά του θα είναι εκείνα του Βυζαντίου. Ωστόσο ούτε κάτι τέτοιο μπορεί να ευσταθεί. Ο ίδιος ο Ρήγας στο πολίτευμά του διακηρύσσει την πλήρη ισότητα όλων των εθνών και των θρησκειών που θα αποτελέσουν το κράτος αυτό. Στην προκήρυξη των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, στα άρθρα 32 - 35, κάνοντας εμφανείς και τις επιδράσεις των ιδεών του Βολταίρου διακηρύσσει το δικαίωμα του κάθε πολίτη της "Ελληνικής Δημοκρατίας" ν' αντιστέκεται σε όποια καταπίεση του ασκείται. Στο άρθρο 34 χαρακτηριστικά αναφέρει: *"Όταν ένας μόνος κάτοικος του βασιλείου τούτου αδικηθεί, αδικείται ή πολεμείται κάθε πολίτης, διά τούτο δεν ημπορεί ποτέ κανείς να ειπεί ότι η τάδε χώρα πολεμείται, δε με μέλει, διότι εγώ ησυχάζω εις την ιδικήν μου, αλλ' εγώ πολεμούμαι, όταν η τάδε χώρα πάσχη ως μέρος του όλου που είμαι,*

ο Βούλγαρος πρέπει να κινείται όταν πάσχει ο Έλληνας, και τούτος πάλι δι' εκείνον, και αμφότεροι δια τον Αλβανόν και τον Βλάχον".

Στο άρθρο 35 αναγνωρίζει το δικαίωμα της ένοπλης αντίστασης του λαού στην εξουσία που τον καταπιέζει και μάλιστα δίνει συμβουλές για την καλύτερη οργάνωση της ένοπλης πάλης. Κατά συνέπεια, στο κράτος που ο Ρήγας οραματίζεται, η καταπίεση μιας εθνότητας από μια άλλη, θα σημαίνει και τη διάλυση του κράτους αυτού. Στην αντίληψη αυτή συνηγορεί και το άρθρο 27 των "δικαίων του ανθρώπου": *"Κάθε άνθρωπος, οπου θα ήθελεν αρπάσει την αυτοκρατορίαν και την εξουσίαν του έθνους, ευθύς φυλακώνεται από τους ελεύθερους άνδρας, να κρίνεται και κατά το νόμο να παιδεύεται".*

Εξάλλου μια προσεκτική μελέτη του Συντάγματος του Ρήγα, μας οδηγεί στο συμπέρασμα πως το μοναδικό προνόμιο που εξασφαλίζει στους Έλληνες, μέσα σ' αυτό το πολυεθνικό κράτος, είναι αυτό της γλώσσας. Το πιθανότερο είναι ότι μια τέτοια ενέργεια στην βάση της έχει κίνητρα πολιτισμικού ευαγγελισμού αν λάβουμε υπόψη μας ότι στην Οθωμανική Αυτοκρατορία η ελληνική γλώσσα ήταν ευρέως διαδεδομένη. Οι Τούρκοι συχνά τη χρησιμοποίησαν ως δεύτερη γλώσσα και συχνά απευθύνονταν σ' αυτή στους ραγιάδες. Οι αστικοί πληθυσμοί επίσης της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας είχαν στοιχειώδεις γνώσεις ελληνικής γλώσσας, καθώς μάλιστα τα μοναδικά σχολεία που λειτουργούσαν τότε στην Οθωμανική Αυτοκρατορία ήταν ελληνικά, δίδασκαν την αρχαία ελληνική γλώσσα και σ' αυτά εκτός από Έλληνες φοιτούσαν Σέρβοι, Βούλγαροι και Ρουμάνοι αστικής καταγωγής. Επομένως, στα πλαίσια του πολυεθνικού κράτους του Ρήγα, η εκμάθηση της πλέον διαδεδομένης γλώσσας μεταξύ των πολιτών του, καθώς μάλιστα ο Ρήγας ορίζει ως υποχρέωση της πολιτείας την παροχή παιδείας εξίσου σε άνδρες και γυναίκες, θα άνοιγε διόδους κοινωνικής κινητικότητας σε κάθε κοινωνικό στρώμα. Εξάλλου πουθενά στο Σύνταγμα δε γίνεται λόγος για την απαγόρευση των άλλων γλωσσών, καθώς μάλιστα στα Βαλκάνια κυρίως, αλλά και σ' ολόκληρη την Οθωμανική Αυτοκρατορία η γλώσσα αποτελούσε το διαφοροποιητικό και ταυτόχρονα ενοποιητικό στοιχείο των φανταστικών εθνικών κοινοτήτων που υπήρχαν. Από την άλλη, ο θρησκευτικός παράγοντας ήταν ιδιαίτερα ισχυρός και το Οικουμενικό Πατριαρχείο ασκούσε, κατά κανόνα δια της βίας, και ρόλο πολιτικής ηγεσίας στους Χριστιανούς των Βαλκανίων. Η παιδεία και η πνευματική ζωή ελεγχόταν σε μεγάλο βαθμό (αν όχι ολοκληρωτικά) από το Πατριαρχείο και την ελληνική ηγεσία του, γεγονός που έδινε σημαντικό προβάδισμα στα ελληνικά γράμματα.

Το βασικότερο όμως στοιχείο που αναιρεί οποιαδήποτε τέτοια σκέψη, βρίσκεται επίσης μέσα στο ίδιο το Σύνταγμα του Ρήγα και

είναι ο ορισμός του τρόπου διοίκησης του πολυεθνικού κράτους που οραματιζόταν. Η εξουσία πηγάζει από τον ίδιο το λαό, ο οποίος ασκεί εξουσία μέσα από τις τοπικές του συναθροίσεις, τις κατά τόπους γενικές συνελεύσεις, οι οποίες ελέγχουν και έχουν δικαίωμα ανάκλησης των αντιπροσώπων που έχουν εκλέξει οι ίδιοι. Οι γενικές αυτές συνελεύσεις επίσης καλούνται να επικυρώσουν ή όχι τους νόμους του κράτους. Εξάλλου σε κάθε ευκαιρία τονίζεται πως δεν υπάρχει καμία διάκριση μεταξύ πλούσιων και φτωχών όσον αφορά στην ισχύ της ψήφου ή στους εκλεγόμενους αντιπροσώπους στο νομοθετικό, εκτελεστικό και δικαστικό σώμα.

Ανοιχτό παραμένει το ζήτημα αν ο Ρήγας, αναφερόμενος στο κράτος που θα γεννούσε η επανάσταση των λαών της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας, μιλούσε για ομοσπονδία κρατών ή όχι. Στο Σύνταγμά του αναφέρει το κράτος αυτό ως Ελληνική Δημοκρατία και το λαό του κράτους αυτού τον ονομάζει ελληνικό λαό ή ελληνικό έθνος. Δεν πρέπει όμως να ξεχνάμε στο σημείο αυτό ότι ο Ρήγας, μέσα στο σύντομο χρόνο που διαθέτει, μεταφράζει το γαλλικό Σύνταγμα (και στην προκειμένη περίπτωση μεταφράζει κατά λέξη) και συνεπώς αντικαθιστά όρους όπως γαλλική δημοκρατία ή γαλλικό έθνος με τους αντίστοιχους, περισσότερο οικείους σ' αυτόν, όρους. Παράλληλα, στο άρθρο 34 του Πολιτεύματός του ο Ρήγας με τον όρο "χώρα" ενδεχομένως αναφέρεται στις διαφορετικές εθνότητες που το κράτος του θα περικλείει, είναι λογικό επομένως να υποθέσει κανείς ότι αναφέρεται σε ομόσπονσα, εθνικά ίσως, κράτη. Επίσης στα άρθρα 11 - 12 του Συντάγματός του αναφέρεται σε τοπικές συναθροίσεις (συνελεύσεις) προκειμένου για την έγκριση ή όχι νόμων ή για την εκλογή αντιπροσώπων των συναθροίσεων αυτών. Δεν αναφέρει πουθενά ωστόσο ότι πρόκειται για συναθροίσεις που μεταξύ τους διακρίνονται κατά εθνότητα, ενώ από την άλλη στο άρθρο 1 του Συντάγματός του, το οποίο τιτλοφορείται "Περί της Δημοκρατίας" αναφέρει: *"Η Ελληνική Δημοκρατία είναι μια, μ' όλο που συμπεριλαμβάνει εις τον κόλπον της διάφορα γένη και Θρησκείες, είναι αδιαίρετος, μ' όλον που ποταμοί και πελάγη διαχωρίζουν τας επαρχίας της, οι οποίαι όλαι είναι ένα συνεσφιγμένον αδιάλυτον σώμα"*. Με τον όρο "Ελληνική Δημοκρατία" ο Ρήγας μπορεί να ονομάζει είτε ένα κράτος ενιαίο και αδιαίρετο, είτε ένα ομοσπονδιακό κράτος ενιαίο και αδιαίρετο ως προς την παροχή ίσων δικαιωμάτων προς όλους τους υπηκόους του, ενιαίο και αδιαίρετο ως προς τον τρόπο άσκησης εξουσίας σε κεντρικό επίπεδο. Συνεπώς, στηριζόμενοι στα ίδια τα γραπτά του Ρήγα, που αποτελούν και την εγκυρότερη πηγή, δεν μπορούμε να απαντήσουμε με σιγουριά στο αν ο Ρήγας είχε στο μυαλό του ένα ομοσπονδιακό κράτος ή όχι. Εξίσου μπορεί να υποθέσει κανείς ότι το όραμά του ακόμη δεν είχε αποκρυσταλλωθεί κι ότι ο ίδιος περίμενε την εξέλιξη των ίδιων των γεγονότων. Τέτοιου είδους

υποθέσεις όμως παύουν να εντάσσονται στο χώρο της ιστορίας και περνούν στο χώρο της μεταφυσικής.

Στο χώρο της μεταφυσικής προφανώς ανήκει και το ερώτημα κατά πόσο τα σχέδια του Ρήγα μπορούσαν να πετύχουν ή όχι, κατά πόσο η προετοιμασία που είχε γίνει από πλευράς του αρκούσε ή ακόμη κατά πόσο οι συνθήκες τότε ήταν ώριμες για ένα τέτοιο εγχείρημα. Σίγουρα πάντως είναι άδικες οι όποιες κατηγορίες φέρουν το Ρήγα να έχει κάνει ελλιπέστατη προετοιμασία, προκειμένου να θέσει σ' εφαρμογή τα επαναστατικά του σχέδια. Παράλληλα με την επαναστατική προπαγάνδα ο Ρήγας προετοίμαζε και την ίδια την επανάσταση, ή τουλάχιστον προσπαθούσε να την προετοιμάσει μέσα στο κλίμα έντονης τρομοκρατίας και καταστολής που την εποχή εκείνη επικρατούσε στο Βουκουρέστι αλλά κυρίως στη Βιέννη. Στην απολυταρχική Ευρώπη ο φόβος για τις ιδέες της γαλλικής επανάστασης και για τον ίδιο το Βοναπάρτη, καθιστούσε ύποπτο για ανατροπή του status quo οποιονδήποτε είχε και την παραμικρή επαφή με τις γαλλικές ιδέες κι ο Ρήγας ήταν ένας απ' αυτούς.

Η υψηλή θέση του ως γραμματικού των ηγεμόνων των παραδουνάβιων ηγεμονιών αλλά και το κύρος που είχε στο περιβάλλον στο οποίο κινούνταν, του έφιναν τη δυνατότητα όχι μόνο να παρακολουθεί από κοντά τις διπλωματικές ζυμώσεις στην Ευρώπη, αλλά και να έρχεται σ' επαφή με Γάλλους διπλωμάτες αλλά και πράκτορες. Εξάλλου, την εποχή εκείνη οι Γάλλοι πράκτορες βρίσκονταν σε κάθε σχεδόν σημείο της Ευρώπης, προπαγανδίζοντας τις ιδέες της γαλλικής δημιουργίας και προλειάνοντας το έδαφος για τον ερχομό του Βοναπάρτη. Ήταν απόλυτα λογικό ο Ρήγας να έχει έρθει σ' επαφή και ενδεχομένως σε μυστικές συνεννοήσεις μαζί τους. Πληροφορίες ωστόσο που θέλουν το Ρήγα, όχι μόνο να έρχεται σε επαφή αλλά και να χρηματοδοτείται από τον ίδιο το Βοναπάρτη, μάλλον σχετίζονται περισσότερο με το μύθο που περιέβαλε τη μορφή του Ρήγα, από τη δολοφονία του κυρίως και μετά, παρά με την πραγματικότητα.

Γενικότερα πάντως, οι πληροφορίες που σχετίζονται με τα επαναστατικά σχέδια και τη δράση του Ρήγα είναι ιδιαίτερα ασαφείς και τίποτα δεν μπορεί να ειπωθεί με ακρίβεια. Οι περισσότερες από αυτές προέρχονται από τα αρχεία της ανάκρισης που διεξήγαγε η αυστριακή αστυνομία αφού συνέλαβε το Ρήγα και τους συντρόφους του. Ετσι, πολύς λόγος γίνεται για το αν ο Ρήγας είχε συστήσει ή όχι μυστική εταιρεία. Το πιθανότερο είναι ότι ο Ρήγας είχε συστήσει κάποια μυστική εταιρία κατά το πρότυπο των τεκτονικών εταιριών που εκείνη την περίοδο ανθούσαν στην Ευρώπη. Εξάλλου, υπήρχε μεγάλος αριθμός τέτοιων μυστικών εταιριών στην προεπαναστατική Γαλλία κι ο ρόλος τους ήταν καθοριστικός για το ξέσπασμα τελικά

της επανάστασης. Στοιχεία όπως ο όρκος των πατριωτών κατά της τυραννίας στο "Θούριο", ή στο ρόπαλο του Ηρακλή που ο Ρήγας χρησιμοποιούσε ως σύμβολο στη σφραγίδα και στη σημαία για το ελεύθερο κράτος που οραματιζόταν, ίσως αποτελούν δάνεια ή επιρροή από παρόμοια σύμβολα τεκτονικών οργανώσεων της εποχής και συνηγορούν στην άποψη που θέλει το Ρήγα να έχει δημιουργήσει μια μυστική εταιρεία. Ακόμη και ο ίδιος ο Περραιβός, ο μοναδικός διασωθείς σύντροφος του Ρήγα, του οποίου ωστόσο οι μαρτυρίες αμφισβητούνται από πολλούς ιστορικούς, αναφέρει την ύπαρξη μυστικής εταιρείας. Παρ' όλα αυτά αγνοούμε το όποιο πρόγραμμα, τις αρχές, τα ακριβή σύμβολα, τον τρόπο λειτουργίας, την έκταση και τη δράση της εταιρείας αυτής, αν όντως υπήρχε.

Αυτό που μπορούμε να πούμε με σιγουριά είναι ότι ο Ρήγας ενώ στην αρχή εργαζόταν συνειδητά για την πνευματική αφύπνιση και τον ιδεολογικό προσανατολισμό των ραγιάδων, θεωρώντας ότι χωρίς την ιδεολογική προπαρασκευή δεν μπορεί να ξεσηκωθεί ο υπόδουλος λαός, μετά τη ραγδαία εξέλιξη των γεγονότων αλλάζει στάση. Όταν ο Ναπολέοντας αρχίζει να προελαύνει στην Ευρώπη, φτάνει στα πρόθυρα της Βιέννης και κατόπιν στην Ιταλία και στα Επτάνησα τον Ιούνιο του 1797, ο γενικότερος επαναστατικός αναβρασμός κάνει το Ρήγα να θεωρήσει ότι πλέον δεν υπάρχει χρόνος για ιδεολογική προπαρασκευή. Έτσι, έξι μόλις μήνες πριν αποχωρήσει από τη Βιέννη για Τεργέστη αναλαμβάνει ενεργό επαναστατική δράση.

Σκοπός του Ρήγα ήταν να δημιουργήσει έστω και μιας μικρής εμβέλειας τοπική εξέγερση, η οποία θα μπορούσε με τη σειρά της να δημιουργήσει μια περιορισμένη ανεξάρτητη επικράτεια ώστε τα αιτήματα των υπόδουλων λαών να γίνουν γνωστά και να αποτελέσουν παρότρυνση προς τους ελεύθερους λαούς της Ευρώπης και κυρίως τους Γάλλους, ώστε να τους βοηθήσουν. Η ανεξάρτητη αυτή επικράτεια θα δημιουργούνταν στην Πελοπόννησο αφού ο Ρήγας σκόπευε να μεταβεί πρώτα εκεί, στους ήδη επαναστατημένους Μανιάτες, κατόπιν θα επεδίωκε την ένωση των επαναστατημένων Μανιατών με τους Κακοσουλιώτες στα παράλια της Αδριατικής και αφού θα απελευθέρωνε την Ηπειρο θα επεδίωκε να επεκτείνει την επανάσταση στη Μακεδονία, Αλβανία, κυρίως Ελλάδα και τέλος σ' ολόκληρη την Οθωμανική Αυτοκρατορία.

Τα επαναστατικά σχέδια του Ρήγα έγιναν γνωστά και από τον ίδιο αλλά και από τους συντρόφους του κατά τη διάρκεια της ανάκρισης τους από τις αυστριακές αρχές. Μοιάζουν ιδιαίτερα απλοϊκά και υπάρχουν πολλοί λόγοι να είναι αβάσιμα, είτε γιατί οι σύντροφοι του Ρήγα κι ο ίδιος δεν αποκάλυψαν την αλήθεια, είτε γιατί η Αυστρία ήθελε να προσδώσει ιδιαίτερη βαρύτητα στη σύλληψη του

Ρήγα, έτσι ώστε να καταφέρει να τον ανταλλάξει με Σέρβους κρατούμενους της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας. Από την άλλη ωστόσο τίποτα δεν αποκλείει το γεγονός ο Ρήγας να είχε πράγματι κάνει τις απαιτούμενες επαφές τόσο με τον Πασβάνογλου, τον επαναστατημένο ενάντια στο Σουλτάνο Πασά, όσο και με τους υπόλοιπους πασάδες, αλλά και οπλαρχηγούς των οποίων τα ονόματα αναφέρει στο Θούριο. Εξάλλου ο Ρήγας διατηρούσε επαφές και αλληλογραφία με αρκετούς Έλληνες της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας, κυρίως λόγω της ιδιότητάς του ως εμπόρου, ενώ ταυτόχρονα, όπως φαίνεται και μέσα από το Θούριο δεν αγνοούσε τον καθοριστικό ρόλο που το ιδιαίτερα αναπτυσσόμενο (κυρίως μετά τη συνθήκη του Κιουτσούκ Καϊναρτζή το 1774) ελληνικό ναυτικό θα μπορούσε να παίξει σε μια ενδεχόμενη εξέγερση. Εκείνο για το οποίο υπάρχουν οι περισσότερες αμφιβολίες είναι το κατά πόσο ο Ρήγας είχε έρθει σ' επαφή με ηγετικά στοιχεία των άλλων εθνοτήτων πλην των Ελλήνων.

Ωστόσο, όσο κι αν ο Ρήγας είχε προχωρήσει τις ενέργειες του προς την κατεύθυνση μιας γενικευμένης επανάστασης, δεν πρόλαβε να τις ολοκληρώσει. Προδόθηκε, συνελήφθη και δολοφονήθηκε. Όμως το έργο του είχε ήδη διαδοθεί και τόσο ο ίδιος όσο και ο Θούριος είχαν γίνει σύμβολα της επανάστασης και της ελευθερίας και για τους Έλληνες αλλά και για τους υπόλοιπους λαούς της Βαλκανικής που μέχρι σήμερα αναγνωρίζουν το έργο και την προσφορά του και τον τιμούν 204 χρόνια μετά το θάνατο του ανθρώπου αυτού που είχε για πατρίδα του τον πόθο των ραγιάδων για ελευθερία και ισότητα, τα Βαλκάνια που βαφτίζονται ξανά στο αίμα οφείλουν ν' αναζητήσουν και πάλι τα διδάγματα του Ρήγα, τα διδάγματα της αυτοοργάνωσης, της χειραφέτησης, της ανεξαρτησίας και της συναδέλφωσης των λαών.

24/09/2002

Ως πότε παλικάρια, να ζούμε στα στενά, μονάχοι σα λεοντάρια, σταις ράχαις στα βουνά; Σπηλαιίς να κατοικούμε, να βλέπουμε κλαδιά, να φεύγωμ' απ' τον κόσμο, για την πικρή σκλαβιά; Να χάνωμεν αδέρφια, πατρίδα και γονείς, τους φίλους, τα παιδιά μας, κι όλους τους συγγενείς; Καλλιώναι μίας ώρας ελεύθερη ζωή, παρά σαράντα χρόνοι, σκλαβιά και φυλακή.	Μα όσοι θα τολμήσουν, αντίκρυ να σταθούν, εκείνοι και δικοί μας, αν είναι, ας χαθούν. Σουλιώταις και Μανιώταις, λιοντάρια ξακουστά ως πότε σταις σπηλαιίς σας, κοιμάστε σφαλιστά; Μαυροβουνιού καπλάνια, Ολύμπου σταυρ' αητοί, κι' Αγράφων τα ξεφτέρια, γεννήστε μια ψυχή. Ανδρείοι Μακεδόνες, ορμήσετε για μια, και αίμα των τυράννων, ρουφήστε σα θεριά. Του Σάββα και Δουνάβου, αδέρφια
--	--

Τι σ' ωφελεί αν ζήσεις, και είσαι στη
σκλαβιά;
στοχάσου πως σε ψαίνουν, καθ' ώραν
στην φωτιά.
Βεζύρης, δραγουμάνος, αφέντης κι αν
σταθής
ο τύραννος αδικώς σε κάμνει να χαθής.
Δουλεύεις όλ' ημέρα, σε ό,τι κι αν σε
πη,
κι' αυτός πασχίζει πάλιν, το αίμα σου
να πη.
Ο Σούτζος, κι' ο Μουρούζης,
Πετράκης, Σκαναβής
Γκίκας και Μαυρογένης, καθρέπτης,
ειν' να ιδής.
Ανδρείοι καπετάνοι, παπάδες, λαϊκοί,
σκοτώθηκαν κι' αγάδες, με άδικον
σπαθί.
Κι' αμέτρητ' άλλοι τόσοι, και Τούρκοι
και Ρωμιοί,
ζωήν και πλούτον χάνουν, χωρίς
καμμιά 'φορμή.
Ελάτε μ' έναν ζήλον, σε τούτον τον
καιρόν,
να κάμωμεν τον όρκον, επάνω στον
σταυρόν.
Συμβούλους προκομμένους, με
πατριωτισμόν
να βάλωμεν εις όλα, να δίδουν ορισμόν.
Οι νόμοι ναν' ο πρώτος, και μόνος
οδηγός,
και της πατρίδος ένας, να γένη
αρχηγός.
Γιατί κ' η αναρχία, ομοιάζει την
σκλαβιά,
να ζούμε σαν θηρία, είν' πλιο σκληρή
φωτιά.
Και τότε με τα χέρια, ψηλά στον
ουρανόν
ας πούμ' απ' την καρδιά μας, ετούτα
στον Θεόν.

*Εδώ σηκώνονται οι πατριώται ορθοί,
και υψώνοντες τας χείρας προς τον
ουρανόν,
κάμνουν τον όρκον.*

Όρκος κατά της τυραννίας και της
αναρχίας.
Ω βασιλεύ του κόσμου, ορκίζομαι σε

Χριστιανοί,
με τ' άρματα στο χέρι, καθ' ένας ας φανή,
Το αίμα σας ας βράση, με δίκαιον θυμόν,
μικροί μεγάλ' ομώστε, τυράννου τον χαμόν.
Λεβέντες αντρωμένοι, Μαυροθαλασσινοί,
ο βάρβαρος ως πότε, θε να σας τυραννή.
Μην καρτερήτε πλέον, ανίκητοι Λαζοί,
χωθήτε στο μπογάζι, μ' εμάς και σεις μαζί.
Δελφίνια της θαλάσσης, αζδέρια των
νησιών,
σαν αστραπή χυθήτε, χτυπάτε τον εχθρόν.
Της Κρήτης και της Νύδρας, θαλασσινά
πουλιά,
καιρός ειν' της πατρίδος, ν' ακούστε την
λαλιά.
Κι' οσ' είστε στην αρμάδα, σαν άξια παιδιά,
οι νόμοι σας προστάζουν, να βάλετε φωτιά.
Μ' εμάς κι εσείς Μαλτέζοι, γεννήτ' ένα
κορμί,
κατά της τυραννίας, ριχθήτε με ορμή.
Σας κράζει η Ελλάδα, σαν θέλει σας πονεί,
ζητά την συνδρομήν σας, με μητρικήν
φωνή.
Τι σκέκεις Παζβαντζιόγλου, τόσον
εκστατικός;
τεινάξου στο Μπαλκάνι, φώλιασε σαν
αητός.
Τους μπούφους και κοράκους, καθόλου μην
ψηφάς,
με τον ραγιά ενώσου, αν θέλεις να νικάς.
Συλήστρα και Μπραϊλα, Σμαήλι και Κιλί,
Μπενδέρι και Χωτήνι, εσένα προσκαλεί.
Στρατεύματα σου στείλε, κ' εκείνα
προσκυνούν
γιατί στην τυραννίαν, να ζήσουν δεν
μπορούν.
Γιουρντζή πλιά μη κοιμάσαι, συκώσου με
ορμήν,
τον Προύσια να μοιάσης, έχεις την
αφορμήν.
Και συ που στο Χαλέπι, ελεύθερα φρονείς
πασιά καιρόν μη χάνεις, στον κάμπον να
φανής.
Με τα στρατεύματά σου, ευθύς να
συκωθής,
στης Πόλης τα φερμάνια, ποτέ να μη δοθής.
Του Μισιριού ασλάνια, για πρώτη σας
δουλειά,
δικόν σας ένα μπέη, κάμετε βασιλιά.
Χαράτζι της Αιγύπτου, στην Πόλ' ας μη

σε,
στην γνώμην των τυράννων, να μη
έλθω ποτέ.
Μήτε να τους δουλεύσω, μήτε να
πλανηθώ,
εις τα ταξίματά τους, για να παραδοθώ.
Εν όσω ζω στον κόσμον, ο μόνος μου
σκοπός,
για να τους αφανίσω, θε νάναι
σταθερός.
Πιστός εις την πατρίδα, συντρίβω τον
ζυγόν,
αχώριστος για ναμαι, υπό τον
στρατηγόν.
Κι αν παραβώ τον όρκον, ν' αστράψ' ο
ουρανόσ,
και να με κατακάψη, να γένω σαν
καπνός.

Τέλος του όρκου

Σ' ανατολή και δύσι, και νότον και
βοριά,
για την πατρίδα όλοι, νάχωμεν μια
καρδιά.
Στην πίστιν του καθ' ένας, ελεύθερος
να ζη,
στην δόξαν του πολέμου, να τρέξωμεν
μαζί.
Βουλγάροι κι' Αρβανήτες, Αρμένιοι και
Ρωμοί,
Αράπηδες και άσπροι, με μια κοινή
ορμή,
Για την ελευθερίαν, να ζώσωμεν σπαθί,
πως είμαστ' αντρωμένοι, παντού να
ξακουσθή.
Όσ' απ' την τυραννίαν, πήγαν στην
ξενητιά
στον τόπον του καθ' ένας, ας έλθη τώρα
πλιά.
Και όσοι του πολεμου, την τέχνην
αγροικούν
Εδώ ας τρέξουν όλοι, τυράνους να
νικούν.
Η Ρούμελη τους κράζει, μ' αγκάλαις
ανοιχταίς,
τους δίδει βιό και τόπον, αξίαις και
τιμαίς.
Ως ποτ' οφικιάλος, σε ξένους
Βασιλείς;

φανή,
για να ψοφήσ' ο λύκος, όπου Σας τυραννεί.
Με μια καρδιάν όλοι, μια γνώμην, μια
ψυχή,
χτυπάτε του τυράννου, την ρίζα να χαθή.
Ν' ανάψωμεν μια φλόγα, σε όλην την
Τουρκιά,
να τρέξ' από την Μπόσνα, και ως την
Αραπιά
Ψηλά στα μπαϊράκια, συκώστε τον
σταυρόν,
και σαν αστροπελέκια, χτυπατε τον εχθρόν.
Ποτέ μη σταχασθήτε, πως είναι δυνατόσ,
καρδιοκτυπά και τρέμει, σαν τον λαγόν κι'
αυτός.
Τρακόσοι Γκιρτζιαλήδες, τον έκαμαν να
ιδή,
πως δεν μπορεί με τόπια, μπροστά τους να
ευγή.
Λοιπόν γιατί αργήτε, τι στέκεσθε νεκροί;
ξυπνήστε μην είστε ενάντιοι κ' εχθροί.
Πως οι προπάτορές μας, ορμούσαν σα
θεριά,
για την ελευθερίαν, πηδούσαν στη φωτιά.
Έτζι κ' ημείς, αδέλφια, ν' αρπάξωμεν για
μια
τ' άρματα, και να βγούμεν απ' την πικρή
σκλαβιά.
Να σφάζωμεν τους λύκους, που στον ζυγόν
βαστούν,
και Χριστιανούς και Τούρκους, σκληρά
τους τυραννούν.
Στεργιάς και του πελάγου, να λάμψη ο
σταυρός,
και στην δικαιοσύνην, να σκύψη ο εχθρός.
Ο κόσμος να γλυτώση, απ' αύτην την
πληγή,
κ' ελεύθεροι να ζώμεν, αδέλφια εις την γη.

ένα να γένης στύλος, δικής σου της
φυλής.

Κάλλιο για την πατρίδα, κανένας να
χαθή

ή να κρεμάση φούντα, για ξένον στο
σπαθί.

Και όσοι προσκυνήσουν, δεν είναι πλιό
εχθροί,

αδέλφια μας θα γένουν, ας είναι κ'
εθνικοί.